


DERLEME / REVIEW

Afetlere Müdahalede Sosyal Hizmetin Çok Boyutlu Rolü

The Multidimensional Role of Social Work in Disaster Response

Esra KILIÇ CEYHAN 

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ankara, Türkiye

Geliş tarihi/Received: 15.03.2023

Kabul tarihi/Accepted: 08.06.2023

Sorumlu Yazar/Corresponding Author:

Esra KILIÇ CEYHAN, Dr. Öğr. Üyesi

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Esenboğa Kampüsü B Blok, Ankara, Türkiye

E-posta: shu_esra@hotmail.com

ORCID: 0000-0002-9853-5788

Öz

Bu derleme makalesi, afet öncesi hazırlık, afet sırası ve sonrasında sosyal hizmetin çok boyutlu rollerini ele almaktadır. Konu ile ilişkili literatür taranmış, kapsamlı bilgiler sunan nitelikli yayınlara ulaşılmış; elde edilen sonuçlar değerlendirilerek bu çalışmaya aktarılmıştır. Özellikle uygulamaya yol haritası oluşturacak çalışmalara yer verilmiş ve uygulama örnekleriyle beraber sunulmuştur. Çalışma, sosyal hizmetin afet alanındaki; mikro, mezo, makro boyuttaki müdahaleleriyle ilgili kapsamlı bir değerlendirme sunmaktadır. Afet durumunda birey, aile, topluluk ve toplum ihtiyaçlarına uygun sosyal hizmet müdahaleleri hakkında bilgi verilmiştir. Afetlerde sosyal hizmet uzmanlarının rol ve fonksiyonları üzerinde durularak, uygulama örnekleriyle bilgiler pekiştirilmiştir. Sonuç olarak makale; afet durumlarında sosyal hizmet müdahalelerinin hem hazırlık hem de krize müdahale ve iyileşme süreçlerindeki önemini vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Afet, afetlerde sosyal hizmet, çok boyutlu müdahale.

Abstract

This review article discusses the multidimensional roles of social work in disaster preparedness, response, and recovery. The literature on the subject has been searched, and qualified publications offering comprehensive information have been reached. The results obtained were evaluated and incorporated into this study. In particular, studies that will create a roadmap for implementation are included and presented with implementation examples. It provides a comprehensive evaluation of social work interventions across the micro, mezo, and macro dimensions in the field of disaster. Information is provided about social work interventions that are appropriate for the needs of individuals, families, communities, and society in times of disaster. The roles and functions of social workers in disasters have been emphasized, and information has been reinforced with practical examples. In conclusion, the article highlights the importance of social work interventions in both preparation and crisis response, and the recovery processes in times of disasters.

Keywords: Disaster, social work in disasters, multidimensional intervention.

1. Giriş

Afet, doğal ya da insani sebeplerden dolayı meydana gelen; insanlarda büyük kayıplara yol açan felaketleri tanımlamak için kullanılan bir terimdir. Afetler, doğal veya insan temelli bir olaydan ya da kasıtlı insan eylemlerinden kaynaklanabilir (1): Doğal afetler; depremler, volkanik patlamalar, tsunamiler, fırtınalar, kasırgalar, seller, çığlar şeklindedir. Bir tür insan müdahalesinden kaynaklanan çevresel felaketler; aşırı otlatmadan kaynaklanan kuraklıklar, petrol sızıntıları, endüstriyel atıkların neden olduğu su kirliliği, vb. şekilde sıralanabilir. Doğrudan kasıtlı insan eylemleriyle gerçekleşen felaketler ise; terör eylemleri, çatışmalar, kimyasal saldırılar, nükleer kazalar, vb. şeklindedir.

Afetlerin, 21. yüzyılda dünya çapında sayı, sıklık, yoğunluk, ölçek ve karmaşıklık açısından artacağı öngörülmektedir (1). Dolayısıyla; insan hayatını, çevreyi, ekonomiyi ve toplumsal yapıları etkileyerek uzun süreli ve ciddi sonuçlar doğuran bu afetlere karşı hazırlıklı olmak ve afet yönetimi çalışmaları yapmanın önemi aşikardır. Hali hazırda konuyla ilgili çalışmaları yürüten birçok kurum, kuruluş ve bilim dalı vardır. Afet konusu farklı bilim dallarının çalışma alanını kapsayan çok disiplinli bir konudur (2). Jeoloji, meteoroloji, coğrafya, mühendislik, tıp, sağlık, psikoloji, sosyoloji ve sosyal hizmet gibi bilim dalları; afetlere karşı hazırlık yapmak, afetlerin etkilerini minimize etmek ve afet sonrası toparlanmayı sağlamak için çalışmalar yapmaktadır. Bu

derleme makalesinde; yukarıda belirtilen bilim dallarından biri olan sosyal hizmetin afet alanında yürüttüğü çalışmalar incelenecektir. Bu çalışmanın amacı; sosyal hizmetin afet öncesi hazırlık, afet sırası ve sonrasındaki çok boyutlu rolüne odaklanarak; bu alanda yapılan çalışmaların incelenmesidir.

1.1. Sosyal Hizmet

Sosyal hizmet, bireylerin, ailelerin ve toplumların ihtiyaçlarını karşılamak ve refahlarını artırmak için uygulanan mesleki bir disiplindir. İnsanların iyilik durumlarının ve işlevselliklerinin artırılmasını amaçlayarak; sosyal değişimi destekleyen sosyal hizmet alanı, bireye ve bireyin çevresi ile etkileşim noktalarına odaklanarak uygulamalar yapar (3) Sosyal hizmet, özellikle dezavantajlı ve zor durumdaki insanlara yönelik yardım hizmetleri sunar ve onların yaşam koşullarını iyileştirmeye çalışır. Sosyal hizmet uzmanları, insanların ihtiyaçlarını belirleyip, doğru müdahaleler yaparak, insanların hayat kalitelerini artırmaya çalışırlar (4). Bu nedenle, sosyal hizmet, insanların sağlıklı, mutlu ve dengeli bir yaşam sürdürmelerine yardımcı olmak için uygulanan etkili bir bilim ve mesleki uygulamadır.

Sosyal hizmetin önemli uygulama alanlarından biri de afet durumlarındaki çalışmalarıdır. Sosyal hizmet, afetlerin insanların, ailelerin, toplumların hayatına olan etkilerini azaltmada önemli bir rol oynar (5). Sosyal hizmet uzmanları,

afet öncesi hazırlık, afet sırasında müdahale ve afet sonrası toparlanma süreçlerinde insanlara yardımcı olmak için çalışırlar (6). Sosyal hizmet uzmanları, kriz zamanlarında insanları desteklemek, bireyleri ve toplulukları savunmak ve bu işi profesyonel etik ve davranış kurallarına uygun olarak yürütmek üzere bir donanıma sahiptirler (7).

1.2. Afetlerde Sosyal Hizmet

Afetlerde sosyal hizmet, afetlerin neden olduğu yıkım ve zararların insanlar üzerindeki etkilerini azaltmak, afetten etkilenen insanların acil ihtiyaçlarını karşılamak, sosyal yardım hizmetleri sunmak ve afet sonrası toplumun yeniden inşasına katkıda bulunmak için yapılan çalışmaları kapsayan bir uygulama alanıdır (6). Bu alanda çalışan sosyal hizmet uzmanları, afetlerin neden olduğu psikolojik, sosyal ve ekonomik sorunları ele alır ve afetzedelerin ihtiyaçlarına yönelik hizmetler sunarlar. Bu hizmetler arasında barınma, gıda, su, sağlık hizmetleri, psikososyal destek, eğitim, istihdam ve diğer yardım hizmetleri yer alabilir (5). Ayrıca afet öncesi ve sonrası hazırlık faaliyetleri, afet risklerinin azaltılması ve toplumun afetlere karşı direncinin artırılması da bu uygulama alanının önemli bir parçasıdır.

Yukarıda belirtildiği gibi doğal ya da insan kaynaklı, kasıtlı ya da kasıtsız ortaya çıkan doğal afetler, günümüz dünyasının en büyük sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. Dünya gündemi her gün bir yangın, deprem, kasırga ya da sel felaketiyle sarsılmaktadır. İklim değişikliği, su kaynaklarının azalması, nükleer kazalar mesleği ne olursa olsun çevreye duyarlı her bireyin üzerinde kafa yorduğu sorun alanları haline gelmiştir. Doğal afetler hiçbir şekilde önlenemez; ancak etkili müdahalelerle zararları hafifletilebilir. Afet azaltma ve hazır olma, birincil önleme faaliyetleridir ve her iki çaba da sosyal hizmet uzmanlığı gerektirir (8). Sosyal hizmet uzmanlarının afet alanında önemli bir rol oynadığına işaret eden çalışmalar; uzmanlarının çoğunun müdahale için gerekli temel bilgi, beceri ve deneyime sahip olduğunu savunmaktadır (9). Sosyal hizmet uzmanlarının afet müdahale hizmetlerini yürütmede; genel koordinatörler olarak hareket etmesi gerektiğini belirten yazarlar da söz konusudur (8). Ayrıca, bir afet veya travmatik olaydan sonra araştırma yapmak için sosyal hizmet bakış açısına ihtiyaç olduğu belirtilmektedir (9).

1.2.1. Afetlerde Sosyal Hizmet Uygulamalarının Ana Odaklarından Biri: Dezavantajlı Gruplar

Afetten etkilenenler yaşam kaybı, aile üyelerinin ölümü, sakatlık/ diğer sağlık sorunları, yerinden olma, yoksulluk, evsizlik, anksiyete, uyuşukluk ve geçmişe dönme gibi psikolojik travma sonrası stres reaksiyonları riskine sahiptir. Afetlerde herkes savunmasızken, bazıları diğerlerinden daha savunmasızdır. Marjinalleştirilmiş, yoksul ya da dezavantajlı mahallelerde yaşayan insanların; afet sonrası dağıtılan yardımlardan haberdar edilmediği durumlar rapor edilmiştir. (10). Bunun yanında afet sonrası; ırkçılık ve baskı şeklinde bir takım olumsuz olayların yaşandığı gözlenmektedir (10). Ülkemizde en son 6 Şubat 2023'te sığınmacıların yoğun olduğu Güneydoğu Anadolu bölgesinde meydana gelen depremde de benzer sahnelere şahit olunmuştur. Resmi rakamlara göre 1.738.035 Suriyeli depremden etkilenmiştir (11). Göç deneyimlerine bir de deprem felaketi eklenen Suriyeli sığınmacılar haberlerde ve sosyal medyada hırslı ve yağmacı şeklinde nefret söylemlerine maruz kalmıştır. Araştırmalarda dikkat çekilen bir diğer konu da afet sırasında ve sonrasında toplumsal

cinsiyet eşitsizliğinin de arttığı gerçeğidir (12). Maalesef kadınların hijyen malzemeleri ve kadın sağlığına ilişkin temel ihtiyaçları göz ardı edilebilmektedir. Kadınlar ve kız çocukları için cinsiyet temelli şiddet riski artabilmekte, yeterli güvenlik önlemleri alınmamaktadır.

Araştırmalar, dezavantajlı grupların (yaşlılar, çocuklar, engelliler, düşük gelirli insanlar, azınlıklar ve diğer marjinal gruplar); genel nüfusa kıyasla afetlerden daha fazla etkilenme eğiliminde olduğunu gösterdiğinden, sosyal hizmetin bu alandaki savunuculuğu daha da önemli hale gelmektedir (13). Çünkü sosyal hizmet mesleğinin temeli, sosyal adalet ve insan hakları ilkelerine dayanmaktadır. Dolayısıyla sosyal hizmet uzmanlarının afet yönetimine aktif katılımı, dezavantajlı nüfusları; afet öncesinde, sırasında ve sonrasında gerekli kaynaklara bağlayan ve köprüleyen planlar oluşturmada çok önemlidir (14). Sosyal hizmet uzmanları, savunmasız nüfuslara destek sağlayarak; afet yardımı sağlama, ihtiyaç duyulan kaynaklara ve hizmetlere erişim, uzun vadeli olumsuz psikososyal sorunları önlemeye çalışma ve iyileştirmeye yardımcı olma gibi çalışmaları yürütmektedirler (8). Bu çalışmalarını bir hayırseverlik yaklaşımından ziyade profesyonel bir yardım anlayışıyla gerçekleştirmektedirler (10). Hak temelli bir anlayışla güç ve kaynakların adil dağılımı için çalışmalar yürütmek bunu gerektirmektedir (7).

1.2.2. Sosyal Hizmet Uzmanlarının Afet Alanında Rol ve Fonksiyonları

Afetlere hazırlık aşamasında ve afetlerden sonra toplulukların yeniden inşasına yönelik çalışmalarda; sosyal hizmetin katkıları araştırmalarla desteklenmiştir. (15). Sosyal hizmet uzmanları afet öncesi, sırası ve sonrasında; koruyucu- önleyici, eğitici, destekleyici ve rehabilite edici çalışmalarıyla; vaka yönetimi, eğitim, kaynak arabuluculuğu, danışmanlık, planlama, araştırma, savunuculuk gibi rol ve fonksiyonlarıyla sahada etkin rol oynamaktadır (1). Bu rol ve fonksiyonlarıyla sosyal hizmet uzmanları, afetlerin neden olduğu psikolojik, sosyal ve ekonomik sorunlara yönelik çözümler üretir ve afetzedelerin hayatlarını normale döndürmelerine yardımcı olurlar (16).

Sosyal hizmet uzmanlarının afet yönetimindeki rol ve fonksiyonları aşağıdaki gibi sıralanabilir (17):

- **Afet Öncesi ve Sonrası Hazırlık Faaliyetleri:** Sosyal hizmet uzmanları, afet öncesi ve sonrası hazırlık faaliyetlerinde yer alırlar. Bu faaliyetler arasında afetlere karşı hazırlık eğitimi, afetlerden sonra yeniden yapılanma çalışmaları ve afet risklerinin azaltılması gibi konular yer alabilir.
- **Afet Sırasında:** Sosyal hizmet uzmanları, afet sırasında hızlı bir şekilde müdahale ederek, zarar gören insanlara yardım etmek için çalışır. Barınma, gıda, su, sağlık hizmetleri, psikososyal destek gibi acil ihtiyaçları karşılamak için çalışırlar.
- **Afet Sonrasında:** Sosyal hizmet uzmanları, afet sonrası toparlanma sürecinde, zarar gören insanların ihtiyaçlarını belirlemek, onları desteklemek ve toplumun yeniden yapılanma sürecine katkıda bulunmak için çalışırlar.
- **Psikososyal Destek Sağlamak:** Afetler, insanların hayatlarında olumsuz bir deneyim olarak kalabilir ve psikolojik etkilere neden olabilir. Sosyal hizmet uzmanları, afetzedelerin psikososyal ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli destek ve danışmanlık sağlarlar.

• **İstihdam Hizmetleri Sağlamak:** Afetler, insanların işlerini kaybetmelerine ve istihdam olanaklarının azalmasına neden olabilir. Sosyal hizmet uzmanları, afetzedelerin iş aramalarına yardımcı olmak ve işgücü piyasasına yeniden entegre olmalarına yardımcı olmak için hizmetler sunarlar.

• **Toplumda Farkındalık Oluşturmak:** Sosyal hizmet uzmanları, toplumda afetlere karşı farkındalık oluşturmak için eğitim programları düzenler. Bu programlar, afetlere karşı hazırlık konuları ve afet sonrası yeniden yapılanma çalışmalarını kapsar.

• **Koordinasyon:** Sosyal hizmet uzmanları, afet müdahalesi sırasında ve sonrasında, diğer kurumlarla koordinasyon halinde çalışarak afet yönetiminde önemli bir rol oynar. İlgili kurumlar arasında bilgi akışını sağlar, koordinasyonu sağlar ve afet müdahale sürecini en etkili şekilde yönetmeye çalışır.

Afet alanında sosyal hizmetin vaka yönetimi rolüne özellikle dikkat çekilmelidir. Türkiye'de en son 6 Şubat 2023 tarihinde yaşanan depremde de sahada görülen en temel eksiklik; hizmetlerin koordinasyonunda yaşanan sıkıntılardır. Bu sebeple sosyal hizmet uzmanlarının sahada vaka yöneticisi rolüyle görevlendirilmeleri sağlanmalıdır. Vaka yönetimi, sosyal hizmet uzmanlarının, müracaatçıların sorunlarını anlamalarına yardımcı olmak, onları kendi kaynaklarını kullanmalarına teşvik etmek ve hizmetlere erişimini kolaylaştırmak için tasarlanmış bir yaklaşımdır (18). Müracaatçıların ihtiyaçlarının belirlenmesi, hizmetlerin planlanması ve koordinasyonu, hizmetlerin sunulması, ilerlemenin izlenmesi ve sonuçların değerlendirilmesi şeklinde bir dizi işlem içerir. Dolayısıyla ihtiyaçların analizinden, kaynakların yönetimine kadar birçok konuda organize bir yapı sunan vaka yönetimi anlayışıyla afet bölgesindeki bireylerin ihtiyaçlarına yönelik hızlı, etkili bir çalışma yürütülebilmektedir (1). Sosyal hizmet uzmanları, diğer acil durum çalışanlarıyla koordinasyon ve iş birliği içinde çalışarak, müracaatçıların ihtiyaçlarını karşılamak ve afet sonrası toplumun yeniden inşasına yardımcı olmak için birlikte çalışırlar.

Afet tanımının gerektirdiği gibi, herkese uyan tek bir müdahale planı her zaman uygun olmayabilir. O halde müdahaleler; afetin türü, müdahalelerin gerçekleştirileceği aşama (örn. akut, uzun vadeli), olaydan etkilenen coğrafi alanların özellikleri (örn. köy, şehir, kasaba), kapsamı (örn. öldürülen, yaralanan insan sayısı, yıkım düzeyi) ve afet sonrası olumsuz sosyal ve psikolojik risk faktörleri (örn. travma ve psikiyatrik öykü) göz önünde bulundurularak uygulanmalıdır (9). Bu noktada; her müracaatçı için özelleştirilmiş bir plan hazırlayan ve onların gereksinimlerini karşılamaya çalışan sosyal hizmet uzmanları, bu süreci etkili bir şekilde yöneterek, afetzedelerin yaşamlarını iyileştirebilir ve onlara destek sağlayabilir. Sosyal hizmetin bu rol ve fonksiyonlarına ilişkin detaylı bilgiler aşağıdaki bölümlerde afet öncesi, sırası ve sonrasında mikro-mezzo-makro boyuttaki uygulamalarıyla beraber ele alınacaktır.

1.2.3. Sosyal Hizmet Uzmanlarının Afetlere Yönelik Mikro-Mezzo- Makro Uygulamaları

Sosyal hizmet uzmanları; çocuk, ergen, aile, engelli, yaşlı, hasta, suçlu vb. birçok müracaatçı grubuna yönelik mesleki faaliyetler sunmaktadır. Hangi alanda çalışıyor olursa

olsunlar; uzmanların perspektifleri geniştir ve mikro-mezzo-makro boyutlarda mesleki müdahaleler gerçekleştirirler (19). Çünkü sistem ve ekolojik yaklaşımları kullanarak; bireyi içinde bulunduğu tüm sistemler içerisinde incelemekte ve sorunları çok boyutlu değerlendirmektedirler (20). Dolayısıyla değerlendirme ve müdahale odağı bireyden başlayarak aile, grup, mahalle ve toplum boyutlarında gerçekleşmektedir.

Afet gibi büyük bir olayın toplumun tüm boyutlarına zarar verdiği bilinen bir gerçektir. Sosyal hizmet uzmanları, mikro, mezzo ve makro düzey müdahaleleri aracılığıyla; afet yönetiminin tüm aşamalarında önemli bir rol oynamaktadırlar (21) Mikro düzeyde, bireylerin yaşam standartlarının bozulması; mezzo düzeyinde savunmasız grupların ortaya çıkması ve makro düzeyde de altyapı ve kurumların çökmesi gerçeğiyle karşı karşıya kalmaktadır. Dolayısıyla yukarıda da vurgulandığı gibi mikro- mezzo-makro boyutlarda uygulamalarını gerçekleştiren sosyal hizmet uzmanlarının afet alanındaki faaliyetlerinin önemi ortaya çıkmaktadır. Bu bölümde, önce afetlerde mikro-mezzo-makro uygulamaların ana çerçevesi çizilecek (Tablo 1); ardından afetlere hazırlık, afet sırasında ve sonrasında bu üç boyutta sosyal hizmet uygulamaları ele alınacaktır (1).

Tablo 1. Afetlerde Sosyal Hizmet Faaliyetleri (1)

Sosyal Hizmetin Uygulama Boyutu	Afetlerde Sosyal Hizmet Faaliyetleri
Mikro boyut	Mikro boyut, birey ve aile temelli uygulamaları içerir; afetin birey üzerindeki etkilerini ele almak ve afet deneyimine maruz kalan insanların temel ihtiyaçlarını (örneğin güvenlik, barınma, yiyecek, su ihtiyaçları) karşılamaya yardımcı olmak ana odağı oluşturur. Bu düzeydeki sosyal hizmet faaliyetleri, bireylerin uyum sağlama kapasitesini artırmayı ve hayatta kalanların yaşam standartlarını artırmaya yardımcı olmayı amaçlar.
Mezzo boyut	Mezzo boyut, mahalleler, akraba grupları, sosyal gruplar, vb. şeklinde sıralanabilen daha geniş toplulukları ve gruplara yönelik hizmetleri kapsamaktadır. Bireyleri, sosyal destek ağlarına bağlamak, savunmasız grup ve bireyleri desteklemek; yapısal eşitsizlikleri ele almak ve eşitliği sağlamaya çalışmak önemli odaklardandır. Sosyal çalışma eylemlerine odaklanılarak; söz konusu toplulukla ilgili sosyal bağları güçlendirmeye, hizmet alt yapısını oluşturmaya, sürdürülebilir politika ve uygulama üretmeye çalışılır.
Makro boyut	Yapısal ve toplumsal faktörlere odaklanan makro boyut; politika, yönetim, eğitim, afet planlama ve araştırmaya odaklanır. Sosyal hizmet uzmanları, makro düzeyde; toplulukları tehdit eden felaketlere yönelik risk faktörlerini belirleme, değişiklikler için savunuculuk rolünü üstlenme, ulusal, uluslararası politika ve uygulamaların şekillendirilmesine katkıda bulunma gibi görevlere sahiptirler.

1.2.3.1. Afetlere hazırlık bağlamında sosyal hizmet uygulamaları

Artan afet olayları, ulusal ve küresel düzeyde afet öncesi hazırlık eylemlerinin gelişmesiyle sonuçlanmıştır. Afete hazırlık, potansiyel tehditlerle başa çıkmak için toplulukları hazırlama süreci olarak adlandırılır. Afete hazırlık sürecinde; insanların, toplulukların ve afet çalışanlarının karşı karşıya kaldıkları riskleri anlamalarına ve yönetmelerine yardımcı olmak için bilgi ve becerilerinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Afet potansiyeli taşıyan ülkelerde, bu tür olayların ve ilgili sonuçlarının meydana getireceği riski azaltmak ve toplumsal müdahaleyi kolaylaştırmak için hazırlık faaliyetleri özellikle önemlidir (22). Özellikle son yıllarda maalesef deprem, sel, yangın gibi felaketler ülke gündeminden düşmeyen Türkiye için afetlere hazırlık arka plana atılacak bir konu değildir.

Afetlere hazırlık bağlamında; sosyal hizmetin uygulamaları şu şekilde sıralanabilir: bireysel planlar hazırlamaya yardımcı olmak (mikro boyut); bilinen çevresel tehlikelerle başa çıkmak için topluluk içindeki gruplarla çalışmak (mezzo boyut); potansiyel afetlere karşı toplumların hazırlanmasında çalışmak (makro boyut). Aşağıdaki tabloda (Tablo 2) afetlere hazırlık bağlamında sosyal hizmetin bu boyutlardaki uygulamalarına yer verilmiştir (1).

Tablo 2. Afetlere Hazırlık Bağlamında Sosyal Hizmet Uygulamaları (1)

Sosyal Hizmetin Uygulama Boyutu	Afetlere hazırlık bağlamında sosyal hizmet uygulamaları
Mikro boyut	<p>Bireylerin fiziksel ve sosyal çevrelerini dikkate alan bireysel ve ailevi afet planları hazırlamalarına yardımcı olmak</p> <p>Bir afet durumunda aile stratejileri planlamalarına yardımcı olmak</p> <p>Bireylerin afet durumunda başvurabilecek kurum ve kuruluşlarla ilgili bilgilenmelerini sağlamak</p>
Mezzo boyut	<p>Kadın, yaşlı, engelli, vb. gibi dezavantajlı gruplara odaklanan hazırlık politikalarının oluşturulmasına dikkat çekmek</p> <p>Belirlenen eksiklikleri politika yapıcılara iletmek</p> <p>Dezavantajlı grupların hazırlanacak afet planlamalarına dahil edilerek; kendi çevrelerini, sosyal desteklerini, güçlü yönlerini bu planlamalara yansıtmasını sağlamak</p> <p>Sosyal sermaye oluşturmak için çalışmalar yürütmek</p> <p>Yerel bir afet hazırlık grubu kurulmadıysa; yerel topluluklarla çalışmak</p> <p>Afete duyarlılık konusunda kamu spotu, vb. oluşturmak</p> <p>Toplum duyarlılığı için yerel yönetimle çalışmak</p> <p>Toplulukta çevresel sürdürülebilirliği ele almak için gruplarla çalışmak</p> <p>Çevresel farkındalık kampanyalarına katılmak</p> <p>Toplum dayanıklılığı eğitimlerini desteklemek: örneğin; ilk yardım eğitimi, su pompası kullanımı gibi eğitimler vermek ve toplum kapasitesini artırmak için programlar düzenlemek.</p>
Makro boyut	<p>Felaket hazırlığı ve müdahale pratiğini şekillendiren politikalar ve anlaşmaların insan hakları, çevresel ve sosyal adalet odaklı olmasını savunmak</p> <p>İnsanların çevreleriyle olan bağlantısına odaklanan politikalar geliştirmek</p> <p>İnsan hakları ve sürdürülebilirliği etkileyen anlaşmaları değerlendirmek eksiklikleri tespit etmek ve politika yapıcılara geri bildirim vermek</p> <p>Politika ve hizmetlerdeki eksiklikleri belirlemek</p> <p>Ciddi felaket tehditleri karşısında çevresel ve sosyal odaklı felaket hazırlığı yapmak</p> <p>Felaket hazırlığı eğitimi yapmak</p> <p>Savunmasız/ dezavantajlı grupların kayıtlarını oluşturmak</p> <p>Yerel yönetim yapılarının güçlendirilmesine ve yerel kurumlara olan güvenin artırılmasına yardımcı olmak</p> <p>Toplum temelli disiplinler arası araştırmalar ve eğitimler düzenlemek</p> <p>Erken uyarı sistemlerinin oluşturulması ve işlevsel hale getirilmesi için çalışmalar yapmak</p> <p>Felaketlere hazırlık, planlama ve müdahale konularında rehberlik için çalışmalar yapmak</p> <p>Cinsiyet ve kültürel hassasiyet de dahil olmak üzere kapsayıcı acil durum yönetimi yönergeleri ve süreçlerinin oluşturulması için çalışmalar yapmak</p> <p>Felaketten etkilenen toplulukların seslerini duyurmak için araştırmalar yapmak</p>

Sosyal hizmet uzmanları, afetlere ilişkin riskleri yönetmede; konuyla ilgili tüm paydaşlarla; risk yönetimi döngüsünü dikkate alan çoklu risk yaklaşımını kullanır. Afet risk yönetimi programı kapsamında; aile, okul ve toplum düzeyinde afet yönetimi konusunda bilinçlendirme; afet yönetim komitelerinin kurulması ve yerel afet yönetim planlarının oluşturulması hedeflenmektedir. Yapılabilecek faaliyetler arasında; okulda afet yönetimi ve afet risk azaltma gruplarının oluşturulması; toplulukta dezavantajlı konumda olan gruplarla ilgili risk ve kaynakların değerlendirilmesi konusunda araştırma ve eğitim düzenleme; kurtarma işini yürütebilecek ve ilk yardım sağlayabilecek vasıflı kişileri eğitmek; kurtarma ve ilk yardım çantalarının dağıtımı yer alır (23).

Eğitim ve iletişim materyalleri, insanlar arasında afet risk azaltma mesajlarının yayılmasında önemli bir rol oynayabilir ve doğal afet risklerini azaltmak için gerekli adımları atmalarına yardımcı olabilir (24). Özellikle insanların doğal afetlere karşı daha savunmasız olduğu bölgelerde; posterler, broşürler, pankartlar, eğitim modülleri ve görsel-işitsel materyallerin dağıtımı yoluyla; afet riskinin azaltılmasına ilişkin farkındalık yaratılabilir. (23).

1.2.3.2. Afet sırasında sosyal hizmet uygulamaları

Afet sırasında sosyal hizmet uygulamaları, felaketten etkilenen insanların ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik çeşitli hizmetlerin sağlanması açısından önemlidir (6). Afetlerde insanlar, evsiz kalmak, gıda, su ve temel ihtiyaçlarının karşılanmaması, sağlık hizmetlerine erişimde zorluklar gibi pek çok sorunla karşılaşabilirler. Sosyal hizmet uzmanları, afetzedelere yardım etmek, ihtiyaç duydukları kaynaklarla buluşturmak; güvenli bir barınma sağlamak, gıda, su ve temizlik malzemeleri gibi temel ihtiyaçları karşılamak, sağlık hizmetlerine erişim sağlamak, ruhsal destek ve danışmanlık hizmetleri sunmak gibi birçok konuda yardımcı olabilirler (23). Aşağıdaki tabloda (Tablo 3) bu kapsamda sosyal hizmet uzmanlarının mikro, mezzo, makro boyuttaki uygulamaları ele alınmıştır (1).

Sosyal hizmet uzmanı, afet sırasında; acil bir durumda çocuk ve ailelere nasıl karar verecekleri konusunda rehberlik edebilir. Sosyal hizmet uzmanı ayrıca tıbbi, yasal ve psikososyal yardımın nerede bulunacağı ve acil durum müdahalelerinin nasıl yapılacağına ilişkin bilgilerin yayılmasında çok önemli bir rol oynayabilir (23). İnsanların paniğe, en temel gereksinimleri olan güvenlik duygusunu kaybettikleri bir noktada sosyal hizmet uzmanlarının özverili çalışmaları, belirsizlik içindeki bireylere bilgi sunmaları, ihtiyaçlarına yönelik hizmet vermeleri, onları kaynaklarla buluşturmaları afetin ilk etkilerini atlatmada önemli bir hizmeti oluşturmaktadır.

Örnek olarak; Canberra yangınında, sosyal hizmet uzmanlarının acil telefon hattı kurarak, insanların tahliyesi, barınma alanları, vb. bilgileri bölge halkına zamanında ulaştırmış olmaları verilebilir. Sosyal hizmet uzmanlarının çağrılara cevap vermesi, yangın, evlere ulaşmadan insanların tahliyesi ve güvenli alanlara yerleştirilmesi sosyal hizmet uzmanlarının kritik acil durum eylemlerine örnektir. Sosyal hizmet uzmanları, bu çalışmalarıyla afetten etkilenen birey, aile ve toplulukların dayanıklılığını arttırmaya yardımcı olmaktadır (1).

Tablo 3. Afet Sırasında Sosyal Hizmet Uygulamaları (1)

Sosyal Hizmetin Uygulama Boyutu	Afet sırasında sosyal hizmet uygulamaları
Mikro boyut	Afetten etkilenen insanların refahını kontrol etmek Hala evlerinde olan insanlara destek sağlamak Sığınak, çadır, vb. yerlere yerleşen insanlara yardım etmek ve destek olmak - örneğin, insanları/aileleri ilgili sisteme kaydetmek ve şok, travma etkilerini değerlendirmek Acil durum müdahale desteği sağlamak
Mezzo boyut	Acil telefon hatlarını organize ederek; yetkili personelle koordine olmak Yerel bilgi ve becerileri kullanarak kaynakları tespit etmek Acil servis kurumlarıyla bağlantı kurmak Afetten etkilenen insanlara yardımcı olacak kaynakları ve fırsatları belirlemek Dezavantajlı bazı grupların yaşayabileceği riskleri belirlemek: örneğin; yardım merkezlerinde kadına yönelik şiddet ve çocuk istismarının artma riskine dikkat çekmek Konuyla ilgili devlet ve sivil toplum kuruluşlarının personeliyle koordineli çalışmak Zamanla dinamik olarak değişen ihtiyaçları değerlendirmek ve yetkili birimlere iletme Yerel ağları ve topluluk kaynaklarını belirleyerek bunlarla çalışmak
Makro boyut	Erken uyarı sistemlerinin işlevsel olduğundan ve toplumun harekete geçirildiğinden emin olmak. Örneğin; t-sunami tehlikesiyle ilgili risk haritasında bulunan bölgedeki tüm insanların haberdar edilmesi Güvenli ve kapsayıcı barınma alanları kurmak ve afetten etkilenen tüm grupların bu yerlerle ilgili bilgilendirilmesini sağlamak Acil durum yönetim koordinasyon komitelerine katılmak Afetten etkilenen toplumun profilini ve bu toplum içerisindeki dezavantajlı grupların kayıtlarını ve diğer bilgi kaynaklarını gözden geçirmek/ tanımak Afet bölgesindeki ekiplerin ihtiyaçları, hizmetlerdeki boşluklar ve toplumun tepkileri hakkında politika yapıcılara bilgi sunmak Afetten etkilenen toplulukların kültürel bağlarını (kültürel karmaşıklığı, kırsal / uzak / kentsel durumu ve o topluluğa özgü kritik faktörleri) anlamak.

1.2.3.3. Afet sonrası sosyal hizmet uygulamaları

Afetlerden etkilenen topluluklar, iyileşme süreci zaman alan; hasarlı altyapı, yerinden edilme, sosyal ve ekonomik faaliyetlerde aksama, travma, sağlık komplikasyonları, geçim kaynaklarının yok olması, vb. gibi önemli kayıp ve zorluklarla mücadele etmektedir (22). Afetin etkilerinden zarar görenlerin ihtiyaçlarını karşılamak ve toplulukların yeniden yapılanması için çalışan sosyal hizmet uzmanları, aşağıdaki tabloda belirtildiği gibi (Tablo 4) mikro, mezzo, makro boyutlardaki uygulamalarıyla afet sonrası iyileşme sürecinin en önemli parçasını oluştururlar (1).

Afet sonrası dönemde; acil durum veya kurtarma aşaması ile iyileştirme veya yeniden inşa etme şeklinde sıralanabilen aşamalar tanımlanmaktadır. Acil durum veya kurtarma aşamasında; arama ve kurtarma, tıbbi yardım, güvenli suya erişim sağlama, barınma yeri ve gıda temini, vefat edenlerin defin işlemleri ve hayatta kalanlarla iletişimin kurulması gibi birçok faaliyet acil durum çalışanları tarafından gerçekleştirilmektedir (25). Sosyal hizmet uzmanları, afetin hemen ardından çeşitli görevlerle sahada bulunurlar (1). İlk olarak, acil durum değerlendirmesi ve olası tehditleri belirlemek gereklidir. Örneğin; sosyal hizmet uzmanları, bir deprem

sonrasında; felaket bölgesine girdiklerinde, olası tehditleri değerlendirmelidir. Artçı sarsıntılar, elektrik direklerinin ve tellerinin yere düşüp düşmediği, yolların geçilebilir olup olmadığı, diğer altyapının sağlam olup olmadığı, binaların güvenli girilebilir olup olmadığı ve bir telekomünikasyon erişiminin olup olmadığı gibi konularda bilgi sahibi olmaları önemlidir. Afet koordinatörlerinden gerekli bilgileri alıp, bu bilgilerin topluma ulaşmasını sağlayabilirler (16). Afetten etkilenen bireyler ve onlardan haber almaya çalışan yakınları için doğru kaynaklardan gerçek bilgilere erişimin ne kadar önemli olduğu yaşanan her felaket sonrası bir kez daha anlaşılmaktadır. Dolayısıyla toplum kaynaklarını bilen ve iletişim ağları oluşturabilen bir meslek grubu olarak sosyal hizmet uzmanlarının bu konudaki çabaları çok önemlidir.

Afet sonrası insanlar evleriyle beraber, yakınlarını, komşularını, akrabalarını kaybetmiş olabilirler. Dolayısıyla kaybın çok boyutlu olduğu göz önüne alındığında müracaatının gerçekliğiyle hareket etmenin önemi ortaya çıkmaktadır. Bu noktada afetin dehşeti ve kayıpların ortasında kalan çocuklara değinmek gerekir. Sosyal hizmet kuruluşlarının koordineli bir şekilde çalışmasının elzem olduğu bu süreçte; çocuğun yaşadığı travmayı aktarabilmesinin yollarını açmak şarttır. Bu noktada çocukların kendilerini ifade şekli olan oyunun gücünden yararlanmak izlenebilecek en önde gelen yöntemdir. Resim, sanat malzemeleri, oyuncak bebekler, kurtarma araçları, doktor seti, müzik aletleri gibi malzemelerle gerçekleştirilecek oyun terapisi, çocukların yaşadıkları olay ve duyguları sahneye ifade etmelerine olanak sağlamaktadır (26). 6 Şubat 2023 depremi sonrası bazı platformlarda profesyonellerce tartışılan bir konu olan lego, ambulans, doktor seti gibi oyuncakların çocuklara travmalarını hatırlatabileceği düşünülerek oyun odalarından çıkarılması gibi bir yanlıgı bize bilginin gücünü bir kez daha göstermektedir. Aksine yetişkinler nasıl ki konuşarak duygularını ifade edebiliyorlar; çocuklarda yaptıkları, yıktıkları ve sonra yeniden inşa ettikleri lego parçalarıyla ya da muayene edip iyileştirdikleri bebekleriyle yaşadıkları travmayı aktarmaya çalışmaktadırlar.

Diğer taraftan yerel halk ve örgütlerin afet sonrası çalışmalara dahil edilmesinin o bölgenin yeniden inşa edilmesinde önemli katkıları olduğu saptanmıştır (27). Tsunami felaketi sonrası yıkıntıların temizlenmesi sürecinden başlayarak, bölgenin yeniden yapılanmasına kadar birçok sürece dahil olan yerel halkla yapılan bir çalışmada; yerel gruplar/örgütlerle bağlantı kurulduğu ve halkın doğrudan karar verme sürecine dahil edildiği görülmüştür.

Tablo 4. Afet Sonrası Sosyal Hizmet Uygulamaları (1)

Sosyal Hizmetin Uygulama Boyutu	Afet sonrası sosyal hizmet uygulamaları
Mikro boyut	Afetten etkilenen insanlarla çalışarak; genel olarak insanların hayatlarının kontrolünü yeniden kurmalarına yardımcı olmak Mevcut yardımlar konusunda bireylere, ailelere bilgi sağlamak Kriz müdahale tekniklerini kullanarak çalışmalarını yürütmek Bireyleri aktif dinlemek ve onların duygularını anlamaya çalışmak İhtiyaç ve durumsal değerlendirmeleri yapmak Müzakere ve problem çözme becerilerini kullanmak En savunmasız ve en çok etkilenen kişileri belirleyerek onlara yardımcı olmak

Tablo 4. Afet Sonrası Sosyal Hizmet Uygulamaları (devamı) (1)

Sosyal Hizmetin Uygulama Boyutu	Afet sonrası sosyal hizmet uygulamaları
Mezzo boyut	<p>Savunmasız/dezavantajlı grupları belirlemek ve onlarla çalışmak</p> <p>Kurum ve kuruluşlarla iş birliği yaparak dezavantajlı grupları desteklemek</p> <p>Acil Yönetim Komiteleriyle birlikte süregelen tehditleri değerlendirmek</p> <p>Tehditler devam ederse stratejilerin geliştirilmesine katılmak</p> <p>Afetten etkilenen insanların barınma noktalarına gitmelerine yardımcı olmak</p> <p>Yardım ekiplerinin bir üyesi olarak çalışmak</p> <p>Yiyecek ve su dağıtımı gibi konularda koordinasyon sağlamak</p> <p>Afetten etkilenen toplulukların yeniden işlevselliğini kazanabilmesi için toplantılar düzenlemek</p> <p>Bölgeye sevk edilen hizmet sağlayıcılarını koordine etmek</p> <p>Uzun vadede odak grupları yaparak bireylerin yaşadıkları olumsuz deneyimleri ifade etmelerine olanak sağlamak</p> <p>Uzun vadede sanat, etkinlik, uğraşı, vb. etkinlikler düzenlemek ve destek ağı oluşturmak</p>
Makro boyut	<p>Afetten etkilenen toplulukların savunuculuğunu yaparak gerekli hizmetlerin tüm bireylere ulaşmış olmasının takipçisi olmak</p> <p>Devlet kurum ve kuruluşları ile diğer kuruluşlar, yerel yönetimler ve topluluk örgütleri ile çalışmak</p> <p>Afet koordinasyon yönetimine krizi en iyi nasıl ele alacağı konusunda tavsiyelerde bulunmak</p> <p>Telekomünikasyon ve diğer hizmetlerin işlevsel bir şekilde çalışıp çalışmadığını takip etmek</p> <p>Destek hizmetleriyle işbirliği yapmak</p> <p>Barınma alanlarının oluşumuna katkı sağlamak ve toplum merkezleri kurmak</p> <p>Güvenliği sağlamak için önlemleri kontrol etmek</p> <p>Kaynakların dağıtımını titizlikle yapmak ve her bireyin bu kaynaklardan haberdar olmasını sağlamak</p> <p>Ulusal acil durum yönergelerinin oluşturulmasına yardımcı olmak ve tavsiyelerde bulunmak</p> <p>İhtiyaç değerlendirmeleri yapmak</p> <p>Düzenli bültenler aracılığıyla toplumda doğru bilgi akışı sağlamak</p> <p>Toplulukların politika geliştirme sürecinin bir parçası olmasına yardımcı olmak</p>

1.3. Uygulama Örnekleri

Afetlerde sosyal hizmetin; acil durum ve uzun vadeli sunumunda iyi uygulama unsurları şu şekilde açıklanmıştır (10)

1. Hizmetler, afetin vurduğu belirli bir bölgedeki insanların gerçek ihtiyaçlarına uygun olmalıdır.
2. Yönetim düzeylerindeki hizmet sağlayıcılar; yerel sosyal hizmet kuruluşlarının ve diğer işbirlikçilerin mevcut kapasiteleri ve kaynakları hakkında kapsamlı ve güncel bilgilere sahip olmalıdır.
3. Sosyal hizmet uzmanları, afetler sırasında ve sonrasında ilgili ve zamanında hizmet sağlamak için birbirleriyle koordinasyon ve iş birliği yapmalıdır.
4. Topluluk örgütleriyle ve yerel yönetimlerle koordineli çalışılmalıdır.

5. Kriz durumunun değişebilen ihtiyaçları göz önünde bulundurulmalı ve halkın ihtiyaçları sürekli değerlendirilmeli, çözümler için yaratıcı olunmalıdır.

6. Doğru ve zamanında bilgiye erişilmeli ve bu konuda ilgili bireylerin bilgilendirilmesi yapılmalıdır.

7. Afet sosyal hizmet faaliyetleri, 1-2 yıllık sürenin ötesinde sunulmalı ve yalnızca acil kriz müdahalelerine değil, uzun vadeli kalkınma ve iyileştirmeye odaklanmalıdır.

Aşağıdaki örnekte Çin'de meydana gelen deprem sonrası; sosyal hizmet uzmanlarının halkın gerçek ihtiyaçlarını değerlendirip; bu yönde planladıkları ve hayata geçirdikleri bir uygulama örneği bulunmaktadır (10):

Çin'de meydana gelen depremden sonra devlet, öncelikle alt yapının inşasına odaklanmış; okul, hastane, su kaynağı tesisi ve kültür merkezi kurulmuştur. Köylülerin satın alabileceği yeni şık konutlar inşa etmiştir. Fakat burada eleştirilen nokta; hükümetin halkın ihtiyaçlarını ve endişelerini dikkate almadan planlamalar yapıyor olmasıdır. Hükümet ilerleme raporları, kısa bir süre içinde kaç tane yol, otoyol, köprü, enerji santrali, hastane, okul ve ev inşa edildiğini vurgulamış olsa da; halk, bu çalışmalarından dolayı müteşekkir olmamıştır. Çünkü, süreç boyunca; halkın temel endişeleri (örneğin geçim kaynaklarının düşünülmemesi, evlerin tarım arazilerine uzak bir noktaya kurulması, hayvan yetiştirmeye izin vermeyen yapıların oluşturulması, vb.) düşünülmemiş veya ele alınmamıştır.

Bu afetten sonra geliştirilen sosyal yeniden yapılanma modeli; sosyal hizmetin uygulamaları için önemli bir örnek teşkil etmektedir. Sosyal hizmet araştırmacıları ve uygulayıcıları, yerel toplulukların ve orada yaşayan insanların güçlü yönlerine odaklanan yaklaşımı benimseyerek bu modeli geliştirmişlerdir. Bu model, afetten etkilenen toplulukların sosyal ve kültürel dokusunu yeniden inşa etmeye ve ekonomik, sosyal ve kültürel yeniden yapılanma yoluyla sürdürülebilir kalkınmalarını sağlamaya çalışmaktadır [28]

Bu modelde, kırsal-kentsel işbirliği oluşturularak karşılıklı fayda sağlamaya çalışılmıştır. Sosyal hizmet uzmanları, köylerde üreticileri tarıma teşvik ederek gelir elde etmelerine ve çevreyi korumalarına yardımcı olmuş; kentlerde ise halkı afetzedelerin sorunlarını anlamaya, organik tarıma yönelmeye teşvik etmişlerdir. Dolayısıyla; kentsel toplumların uzun vadeli kırsal kalkınma projesine ortak olmalarını sağlamak amaç edinmiştir. Sonucunda da; afet bölgesinde; nakış üretimi, ekoturizm ve organik tarım şeklinde sıralanan sosyal, kültürel, ekonomik faydaları olan faaliyetler yapılmıştır.

Köylerdeki kadınlarla yapılan görüşmelerde, nakış konularıyla ilişkili zengin kültürel geçmişlerinin olduğu keşfedilmiş ve nakış atölyeleri kurulmuştur. Kadınların nakış becerilerini geliştirmeleri sağlanmış, benzer projelerle ilgilenen diğer kooperatifleri ziyaret etmeleri sağlanmıştır. Bu faaliyetler sayesinde grup üyelerinin iletişiminin, işbirliğinin ve özgüveninin arttığı gözlenmiştir.

Ardından afet bölgesinin zengin sosyal, ekolojik ve kültürel kaynakları göz önüne alınarak ekoturizmi inşa etmek için yine kadınlar teşvik edilmiş ve bir konuk evi işletmesi oluşturulmuştur. Bu bölgenin turizm, organik tarım, kültürel miras özellikleri öne çıkarılarak kentlerde tanıtımı yapılmıştır ve bir pazar inşa edilmiştir. El sanatları ve ürünlerini sergileyerek; bölgede, internete ve halka açık radyoda pazarlama kanalları oluşturulmuştur.

Sosyal hizmet uzmanlarının çevre ve afetler bağlamında çok bilinçli olmaları gerektiği vurgulanmaktadır. Aşağıdaki vaka çalışması, 2009'da Avustralya'da Victoria ormanında çıkan yangından hem etkilenen hem de profesyonel olarak çalışan bir sosyal hizmet uzmanının iç görüşlerini sunmaktadır (1).

"İnsanlara somut olarak destek sağladım. Ama bunun yanında evlerinden ayrılmış, manzaraları değişmiş insanların yeni yerlerine aidiyet duygusu geliştirmeleri için çalıştım. Bunun için de evlerinin anlamını ve dünyayla bağlantılarını keşfetmelerine destek oldum.

Mezzo düzeyde; topluluk yemekleri, müzik programları, plaj buluşmaları, yemek pişirme grupları, hayvanat bahçesi gezileri planlayarak topluluğun dayanıklılığını geliştirmeye odaklandım. Bu sosyal toplantılar, kişisel izolasyonu azaltmayı, insanların yaşamlarına anlam katmayı ve olası birçok sosyal çatlağı iyileştirmeyi amaçlamaktadır.

Yangının ilk travmasından sonra tanık olduklarım, kayıp ve keder katmanlarıdır. Sadece sonsuz dek yok olan sevdiklerin ve sevilen yerlerin kaybı için değil, aynı zamanda moloz ve kül içinde geride kalan benlik için de keder.

Her şey faklıydı -manzara, sokak manzarası, çevre, güvenlik, sorumluluk,... İnsanlar değiştiler, çıldırıldılar, üzüldüler ya da öylece gittiler. Sahip olunan hobiler, alışkanlıklar, en sevilen yerler, gizli hazineler, eski taşra yolları... gitmişti. Bedenleri ve zihinleri o günün anısını, travmayı hücrelerine hapsedmişti...

İnsanların çevreleri hakkında gerçekte nasıl hissettiklerine dair çok az konuştuğum fark ettim. Böyle bir sohbeti başlatmak için ev, topluluk, aidiyet ve kimlik hakkında duygu ve düşüncelerini keşfedip, paylaşabilecekleri bir proje geliştirdim: 'Yer Duygusunu Yeniden Kurmak'.

Evlerini kaybeden insanlardan hikayeler topladım. Bazıları, büyük kayıplara ve travmalara rağmen doğal dünyayla yakın bağ kurmaya çalıştıklarını anlattılar. Bu bireyler, her şeyin birbirine bağlı olduğu ve güçlü bir bağ kurmanın hayatın ve benliğin yeniden çiçek açmasını sağlayacağı yönünde doğuştan bir bilgiye sahip olduklarını dile getirdiler. Topluluğa ve merhamete odaklanan diğer öyküler, onları birbirine bağlayan ilişkileri, kişisel bağlantılar yoluyla kendini iyileştirmeyi ele aldı. Diğer tarafta ise yerlerinden ve benliklerinden kopuşu derin yaşayan ve mücadeleye devam eden hikayeler vardı. Çevreci bir sosyal hizmet uzmanı olarak yeni dünyalarında kim olduklarına dair hislerini açığa çıkarmaya çalıştım.

Geriyeye dönüp baktığımızda, artan kentleşmeyi ve maden çıkarma endüstrilerini besleyen neoliberal politikaları göz ardı ettik; bozulan su yollarının ve azalan hava kalitesinin tüm etkilerini özümseyemedik. Hassas bölgelerdeki insanlar için iklim değişikliklerinin önemini takdir etmekte geç kaldık.

Son zamanlarda, dünyanın dört bir yanındaki sosyal hizmet aktivistlerinden ilham alarak, fiziksel çevrenin önemini ve iklim değişikliklerinin, çevresel bozulmanın ve çevresel yıkımı besleyen neoliberal politika ortamının neden olduğu zararı fark etmeye başladık. Afetlerden sonra; en savunmasız durumda olanlar ile uyum sağlayacak kaynaklara sahip olanlar arasındaki kritik dengesizliğin farkına vardık. En çok acı çekenler; daha az kaynağa sahip olanlar... Felaketlerin ardından yoksulluk, yerinden edilme ve evsizlik arasındaki bağlantıları fark etmeye başladık. Afetlerde herkes savunmasızken, bazılarının diğerlerinden daha savunmasız olduğu ortaya çıktı. Örneğin, kaynakları olan insanlar, ülkeler ve bölgeler, olmayanlara göre daha iyi uyum sağlayabilir.

Ama dezavantajlı bölgeler, sonuçların orantısız bir yükünü üstlenmekte.

Sosyal hizmet uzmanları, afet çalışmalarında kritik bir role sahip olacak, aynı zamanda dünyamızın ve afetler nedeniyle yara almış insanların bakımını savunmada da oynayacaklar.

2. Sonuç ve Öneriler

Afetler, sadece fiziksel değil; psikolojik, sosyal, ekonomik ve kültürel etkileri olan insanlarda büyük kayıplara yol açan felaketlerdir. Evinin, mahallesinin, yakınlarının belki de işini kaybetmiş bir bireyin yaşadığı çoklu kayba müdahale etmek zorlu bir süreçtir. Bireyin temel ihtiyaçlarının (barınma, giyecek, vb.) karşılanmasına odaklanılırken

yaşadığı derin keder ve üzüntü yok sayılmamalıdır. Afetin dehşet verici ortamında bağlı olduğu ritüellere göre ölen yakınının cenaze törenini yapamamak hatta henüz ona ulaşamamak; yaşanan yasın komplike bir hal almasına neden olmaktadır. Afetlerden sonra yasın onarımını sağlamak oldukça uzun bir zaman gerektirmektedir. Afetin türü, yaşanan yer, kültür ve zamana göre farklılık gösteren afetin etkilerini iyileştirmek ve bu acıdan anlamlar çıkarmak büyük çaba ister.

Birey, grup, aile, topluluk ve toplum düzeyinde birçok olumsuz etkiye sahip olan bu afet durumlarında; bireyden başlayarak aile, grup, mahalle ve toplum boyutlarında müdahale sunan sosyal hizmet uzmanlarının önemi aşikardır. Uzmanlar tüm bu boyutlarda afet öncesi hazırlık, afet sırası ve sonrasında çeşitli faaliyetlerle bireyleri, aileleri, toplulukları güçlendirmeye çalışmaktadır. Bu çalışmada mikro, mezzo, makro boyutlarla sosyal hizmetin afetlerde çok boyutlu rollerine yer verilmiş ve uygulama örnekleri sunulmuştur. Sonuçta, sosyal hizmetin afet durumlarında geniş bir perspektifle değerlendirme ve müdahale sunduğu; çok boyutlu rolleriyle afet alanının vazgeçilmez meslek grubu olduğu ortaya çıkmıştır. Özellikle dezavantajlı grupların; genel nüfusa kıyasla afetlerden daha fazla etkilendiği bilinen bir gerçek iken; sosyal hizmetin bu alandaki savunuculuğuyla ilgili de bir farkındalık oluşturulmaya çalışılmıştır.

• Bu bilgilerin; deprem, sel, kuraklık, vb. birçok afete karşı risk taşıyan Türkiye'de sosyal hizmetin faaliyetlerinin artırılması amacıyla yol gösterici olması umulmaktadır.

• Afet öncesi hazırlık, afet sırası ve sonrasında; müdahale ekipleri içerisinde sosyal hizmet uzmanlarına daha aktif ve etkin rol verilmelidir.

• Afet yönetiminde çalışan profesyonellerin mesleki rolleri ve yetki alanlarıyla ilgili çerçeve çizilmelidir.

• Diğer taraftan sosyal hizmet uzmanlarının kriz, travma, yas, vb. zorlu yaşam olaylarıyla ilgili bilgi, tutum ve becerilerinin geliştirilmesi için lisans ve lisansüstü eğitim içerikleri zenginleştirilmelidir. Özellikle çocuklarla çalışmak ayrı beceri gereğinden travma yaşamış yas tutan bir çocukla çalışmada gerekli olan resim analizi, oyun terapisi gibi teknikleri uygulama konusunda yetkin olmak gerekmektedir.

• Sahada çalışırken ikincil travma yaşama olasılıkları yüksek olduğundan; uzmanlar için de bir profesyonel destek ve süpervizyon destek sistemi sağlanmalıdır. Çalışana destek kapsamında bu çalışmaların önemli olduğu düşünülmektedir.

• Afetlerde sosyal hizmetle ilgili daha fazla sayıda saha odaklı çalışma planlanarak kanıta dayalı uygulamaların geliştirilmesi sağlanmalıdır.

3. Alana katkı

Bu makalenin alana katkısı; mikro, mezzo, makro uygulamalarıyla öne çıkan bir meslek olan sosyal hizmetin; afet öncesi hazırlık, afet sırası ve sonrasında uyguladığı müdahalelere, çok boyutlu rollere dikkat çekerek; mesleğin afet alanındaki önemiyle ilgili farkındalık kazandırmaktır. Makalenin afet alanında çalışan sosyal hizmet uzmanlarına, akademisyenlere ve ilgili kurum/ kuruluşlara fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

Çıkar Çatışması

Bu makalede herhangi bir nakdi/ayni yardım alınmamıştır. Herhangi bir kişi ve/veya kurum ile ilgili çıkar çatışması yoktur.

Yazarlık Katkısı

Fikir/Kavram: EKC; **Tasarım:** EKC; **Denetleme:** EKC; **Kaynak ve Fon Sağlama:** - **Malzemeler:** - **Veri Toplama ve/veya İşleme:** - **Analiz/Yorum:** - **Literatür Taraması:** EKC; **Makale Yazımı:** EKC; **Eleştirel İnceleme:** EKC.

Kaynaklar

- Alston M, Hazeleger T, Hargreaves D. Social Work and Disasters (Internet). Social Work and Disasters: A Handbook for Practice. Routledge; 2019 (cited 2023 Feb 21). Available from: <https://www.taylorfrancis.com/books/9781351612142>.
- Hay K, Pascoe KM. Social Workers and Disaster Management: An Aotearoa New Zealand Perspective. The British Journal of Social Work (Internet). 2021 (cited 2023 Feb 21);51:1531–1550. Available from: <https://academic.oup.com/bjsw/article/51/5/1531/6329673>.
- IFSW. What is Social Work. <https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/>. 2014.
- Duyan V. Sosyal Hizmet Temelleri Yaklaşımları Müdahale Yöntemleri. Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Yay.; 2010.
- National Association of Social Workers. NASW Standards for social work disaster preparedness and response. Washington, DC; 2007.
- International Federation of Social Workers. IFSW Statement on Social Work and Disasters. 2014.
- Lena Dominelli. Learning from our past: climate change and disaster interventions in practice. Glob Soc Work. Sydney University Press; 2014.
- Zakour MJ. Geographic and social distance during emergencies: A path model of interorganizational links. Soc Work Res (Internet). 1996 (cited 2023 Mar 7);20:19–29. Available from: <https://academic.oup.com/swr/article/20/1/19/1616952>.
- Bauwens J, Naturale A. The Role of Social Work in the Aftermath of Disasters and Traumatic Events. Clin Soc Work J (Internet). 2017 (cited 2023 Mar 10);45:99–101. Available from: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10615-017-0623-8>.
- Maglajlic RA. Organisation and delivery of social services in extreme events: Lessons from social work research on natural disasters. Int Soc Work. 2019;62:1146–1158.
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. 2023 Kahramanmaraş ve Hatay Depremleri Raporu. 2023.
- Dominelli L. Social work education for disaster relief work. In Environmental social work. Routledge; 2012.
- Bliss DL, Meehan J. Blueprint for Creating a Social Work-Centered Disaster Relief Initiative. J Soc Serv Res (Internet). 2008 (cited 2023 Mar 7);34:73–85. Available from: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/01488370802086401>.
- Mathbor GM. Enhancement of community preparedness for natural disasters. Int Soc Work (Internet). 2007 (cited 2023 Mar 7);50:357–369. Available from: <http://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0020872807076049>.
- Nikku BR. Living through and responding to disasters: Multiple roles for Social Work. Social Work Education (Internet). 2015 (cited 2023 Mar 10);34:601–606. Available from: <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/02615479.2015.1090942>.
- Araki C. Earthquake and Disaster Response in the Japanese Community: A Strengths and Community Perspective. J Soc Work Disabil Rehabil (Internet). 2013 (cited 2023 Mar 14);12:39–47. Available from:

<http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1536710X.2013.784174>.

17. <https://www.socialworkdegrees.org/the-role-of-social-work-in-disaster-management>.

18. Altındağ Ö. Vaka Yönetimi Ve Sosyal Hizmette Kullanımı. Toplum ve Sosyal Hizmet (Internet). 2020 (cited 2023 Mar 12);31:618–646. Available from: <https://dergipark.org.tr/tr/doi/10.33417/tsh.695083>.

19. Turan N. Sosyal Kişisel Çalışma. Ankara: Aydınlar matbaacılık; 2009.

20. Bronfenbrenner U, Morris PA. The ecology of developmental process. In Handbook of Child Psychology, Theoretical Models of Human Development. New York: Wiley; 1998. p. 993–1028.

21. Zakour MJ, Harrell EB. Access to Disaster Services. J Soc Serv Res (Internet). 2003 (cited 2023 Mar 7);30:27–54. Available from: <https://www.tandfonline.com/action/journalInformation?journalCode=wssr20>.

22. Paton D, Johnston D. The Christchurch earthquake: Integrating perspectives from diverse disciplines. International Journal of Disaster Risk Reduction (Internet). 2015 (cited 2023 Feb 21);14:1–5. Available from: <https://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S2212420915000163>.

23. Ali I, Hatta ZA, Azman A. Transforming the Local Capacity on Natural Disaster Risk Reduction in Bangladeshi Communities: A Social Work Perspective. Asian Social Work and Policy Review (Internet). 2014 (cited 2023 Mar 7);8:34–42. Available from: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/aswp.12023>.

24. Zimmermann M, Glombitza KF, Rothenberger B. Disaster risk reduction programme for Bangladesh. 2010.

25. Bliss S. Haiti: Disasters, Poverty and Citizenship. Geogr Bull (Internet). 2010 (cited 2023 Mar 11);42:33–42. Available from: <https://search.informit.org/doi/abs/10.3316/ielapa.045962835517866>.

26. Boyd Webb N. Play therapy for bereaved children: Adapting strategies to community, school, and home settings. Sch Psychol Int. 2011;32:132–143.

27. Dominelli L. The opportunities and challenges of social work interventions in disaster situations. Int Soc Work. 2015;58:659–672.

28. Ku HB, Ma YN. 'Rural–Urban Alliance' as a new model for post-disaster social work intervention in community reconstruction: The case in Sichuan, China. Int Soc Work (Internet). 2015;58:743–758. Available from: <http://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0020872815583073>.